

Inhoudsopgave

Adriaan Pauw (1585-1653)	7
Regenten: nieuwe aristocratie	11
Ridderstand en ambachtsheerlijkheden	14
Heemstede: een vervallen coulissenkasteel	18
Huis te Heemstede: een renaissancistisch lusthof	23
Twee buitenplaatsportretten	27
Interieur van het Huis te Heemstede	29
<i>Bibliotheca Heemstедiana</i>	33
Tulpentuin	36
Renaissancistische beeldentuin	40
Vorstelijke ontvangsten: Maria de' Medici	43
Vorstelijke ontvangsten: koningin Henriëtte Maria	48
Tekeningen van het Huis te Heemstede: herkomst en datering	52
Het Huis te Heemstede na Adriaan Pauw	56
Marten Adriaan Beels (1790-1859)	59
Nalatenschap van Adriaan Pauw	62
Gekostumeerde optocht	66

Bijlage

Jan Martszen de Jonge: Tekeningen van de ontvangst van koningin Henriëtte Maria op Slot Heemstede	69
Afbeeldingen	78
Noten	80

1e druk 2019
© 2019 D.J. van Houten

AFBEELDING OMSLAG

Nicolaes Berchem, *Slot Heemstede, achterzijde*, 1646 of later

TEKST

Marit Eisses
Th. & F. Laurentius (p. 52-55)

FOTOGRAFIE WERK JAN MARTSZEN DE JONGE EN SCHILDERIJEN SLOT HEEMSTED

Ruud van der Gaast, ROfotoart

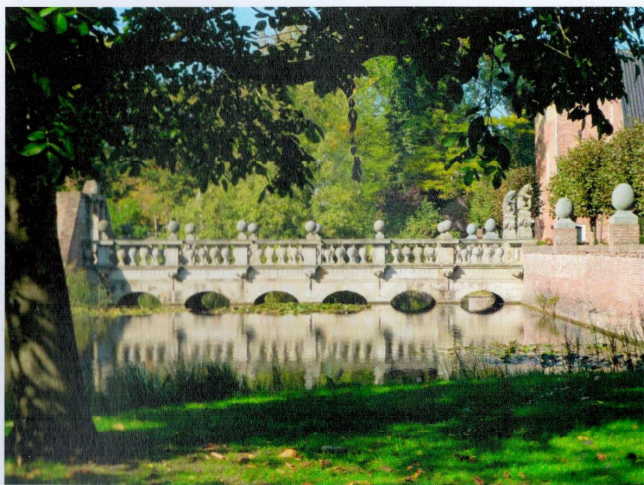
ONTWERP

Floor Boissevain, Eijgen Stijl, Den Haag

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de auteur in verbinding te stellen.

25. 'Het Oude Slot': Nederhuys en Vredesbrug, 2018

van het Huis te Heemstede in 1809 voor *f* 27.500 over aan Jan Dölleman (1756-1810), schout en secretaris van Heemstede. Dölleman liet het inmiddels sterk verzakte en in verval geraakte slot slopen en verdiende het aankoopbedrag vermoedelijk ruimschoots terug door de verkoop van de nog bruikbare bouwmaterialen en overgebleven bezittingen. Enkel het 'Nederhuys' (koetshuis), de Pons Pacis en de Duivenpoort bleven staan. Voor de omgeving was het verdwijnen van het monumentale slot een nostalgisch gemis. Schrijver Jacob van Lennep (1802-1868) keek in 1858 weemoedig terug op de sloop van het Huis te Heemstede, waarvan hij als achtjarige jongen getuige was: *'doch levendig daar tegenover herinner ik mijn smart, toen dat prachtige gebouw, 't welk ik 's zomers alle zondagen als ik met mijn grootvader naar Heemstede ter kerke reed, uit het geboomte zag oprijzen, door sloopers handen wreedaardig werd vernield.'*¹⁰²

Marten Adriaan Beels (1790-1859)

Op het moment dat het Huis te Heemstede te gronde ging, was de eerdergenoemde ambachtsheer Jacob Scholting voogd van Marten Adriaan Beels (1790-1859), een vermogende maar ongetitelde Haarlemse jongen die zijn ouders op zeer jonge leeftijd had verloren. Aan hem droeg Scholting de heerlijkheid in 1816 voor een bedrag van *f* 20.000 over. Mogelijk heeft Scholting de heerlijkheid in 1808 zelfs ten behoeve van de jonge Beels aangeschaft. Volgens overlevering had Scholting op dat moment twee weesjongens onder zijn toezicht: Marten Adriaan Beels, en een onbekende jongen die lang niet zo rijkelijk bemiddeld, maar wel van adellijke afkomst was. Scholting zou zich volgens deze geschiedenis als voogd hebben voorgenomen om Marten Adriaan Beels aan een titel te helpen, en het andere jongetje aan een gedegen inkomen, opdat beiden zo goed mogelijk terechtkwamen.

Hoewel Marten Adriaan Beels weinig profijt kan hebben gehad van de restanten van het oude buitenverblijf van Adriaan Pauw, zal de heerlijkheid om meerdere redenen een interessante aanschaf voor hem geweest zijn. Ondanks dat de formele macht van een ambachtsheer inmiddels was ingeperkt, was een heerlijkheid nog altijd een statusverhogend bezit dat met enige inkomsten en bestuurlijke inspraak kwam. Zo had de ambachtsheer het recht om bepaalde overheidsdienaren en gezagdragers voor te dragen, zoals de plaatselijke schout en secretaris, en ontving hij gelden als pacht en boetes. Ook nadat de heerlijke voorrechten in 1848 vrijwel geheel beperkt werden tot het voeren van een titel, bleef een ambachtsheerlijkheid een bron van aanzien.¹⁰³ Dat de familie Beels zich met de Heemsteedse heerlijkheid vereenzelvigde, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat nazaten van Marten Adriaan Beels de achternaam 'Beels van Heemstede' zouden voeren.

Marten Adriaan Beels woonde met zijn echtgenote Charlotte Christine Gildemeester (1793-1839) en hun drie kinderen aan de Grote Houtstraat te Haarlem. Als Heer van Heemstede

tret dat Johannes Mijtens in 1654 vervaardigde (afbeelding 28). Pauw's vijfde zoon Michiel Pauw en zijn vrouw Anna Maria Fassin lieten zich door deze kunstenaar portretteren tegen de achtergrond van het slot, ondanks dat de heerlijkheid Heemstede was overgegaan op Michiels oudere broer Gerard.¹¹¹ Ook lijkt de familie Pauw na de dood van Adriaan Pauw opdracht te hebben gegeven tot een tweede buitenplaatsportret. Gerrit Berckheyde, bekend om zijn stadsgezichten van Haarlem, schilderde het Huis te Heemstede in 1667, en gaf daarbij een prominente plaats aan een pauw op het muurtje rond de slotgracht. Gesuggereerd is dat de vermoedelijke opdrachtgever Michiel Pauw mogelijk samen met een andere regent op de voorgrond is afgebeeld.¹¹²

28. Jan Mijtens, *Michiel Pauw, Anna Maria Fassin en twee kinderen met op de achtergrond Slot Heemstede*, 1654

29. Roelant Roghman, *Huis te Heemstede*, circa 1646 of later

In de zeventiende en achttiende eeuw is het Huis te Heemstede tevens diverse malen buiten de familie Pauw om vastgelegd: onder meer door kasteeltekenaar Roelant Roghman, die 'de meest indrukwekkende reeks kasteeltekeningen uit de Gouden Eeuw' vervaardigde.¹¹³ Zijn tekening van het slot verscheen

als gravure in de bekende 'kasteelencyclopedie' *Schatkamer der Nederlandsche Oudheden* (1711) van Ludolph Smits, die in de achttiende eeuw als standaardwerk fungeerde.¹¹⁴ Ook na afbraak van het Huis te Heemstede bleven kunstenaars inspiratie putten uit het voormalige buitenverblijf van Adriaan Pauw. Zo legden kunstschilders Paul Gabriël en Willem Vester de Vredesbrug in de negentiende eeuw vast op doek, en maakte de lange tijd in Heemstede woonachtige kunstenaar Anton Pieck tussen 1916-1943 met enige fantasie diverse tekeningen en etsen van het slot.¹¹⁵ Ook was voor het Huis te Heemstede een hoofdrol weggelegd in het jongensboek *Het Oude Slot: een familiegeheim uit de tijd van Cromwell, opgelost bij de bevrijding in 1945* (1948) van Jan Faber, waarin ook Adriaan Pauw als personage werd opgevoerd.¹¹⁶ Ondanks dat er van het eens zo weelderige lusthof van Adriaan Pauw weinig overgebleven is, is de herinnering aan zijn geliefde buitenverblijf dankzij dergelijke inspanningen levend gebleven.